

Vernietiging en herstel 1572 en 1674

In de informatiegids over de Lambertikerk kunt U veel lezen over het Oudheidkundig Bodem Onderzoek in 1946 en de bouwhistorie van de kerk in Zelhem. Ook vindt U daarin informatie over bijzonderheden uit het verleden.

In deze bijdrage wordt wat dieper ingegaan op de wijze waarop het herstel in de periode 1572 / 1662, in 1674 / 1677? en in de 18de eeuw heeft plaats gevonden.

De Lambertikerk 1572-1662

In de periode 2004/2005 is er grootscheeps onderhoud geweest aan het kerkgebouw. We hebben kunnen zien wat er gedaan is en weten hoe de werkzaamheden zijn verlopen. Totaal ging het om 900.000 euro!

Hoe ging dat nu in de periode 1572 – 1662 en in 1674?

In 1572 trekken de Staatse troepen vanuit Doetinchem via Zelhem en Hengelo naar Zutphen. In Zelhem brengen zij zeer zware schade toe aan de toen nog Katholieke Lambertikerk.

“Tot-de-grond-toe-afgebrand” schrijft de kerkenraad van de Neder-Duitsch-Gereformeerde Kerk in een brief van 1604.

Een landmeetkaart (uitsnede daarvan hieronder) van Het Heerenveen (nu: Wolfersveen geheten) uit ca. 1577 door Jan Ruysch met aantekeningen van N.van Geelkerken uit 1604 laat het Heerenveen zien met daarop een panoramatekening van o.a. het dorp Zelhem. De kerk is daarop ingetekend met een stomp als toren zonder spits en het gedeelte achter toren voor een groot gedeelte weg.

In 1598 maant de Classis Zutphen nog eens passende maatregelen te nemen. De Zelhemse gelovigen doen wat ze kunnen. De kerkboeken tot 1645 ontbreken. Maar in 1637 schenkt Aeltjen Enserinck 50 dalers. Wessele Wetinck legateert 25 gulden in 1649.

En anno 1657 vermaakt Henrijk Barinck nog eens 100 gulden. De classicale vergadering in Zutphen besluit in 1660 een classicale collecte te houden voor verschillen-de kerken, waaronder die van Zelhem.

De Marken

De Marken rondom Zelhem, o.a. de Zelhemmer-Hatmermark; de Duns-borgermark en de Halsemark dragen ook een flinke steen bij aan het herstel.

In het markeboek van de Zelhemmer-Hattermermarke 1529-1577 wordt op 25 mei 1573 genotuleerd, dat de proost van het convent van Bethlehem, klooster in Gaanderen, de gerichtsbank van de marke heeft voorgezeten. Tijdens die vergadering wordt besloten om ontgonnen percelen markegrond te verkopen bij brandende kaarsen (bij opbod verkopen bij een stompje brandende kaars. Op het moment dat de vlam dooft, is de bieder van het laatste en hoogste bod de koper). Een commissie van vier belooft alles te zullen doen de verkoop goed te regelen tot profijt van de heilige kerk.

In 1598 wordt een nieuw boek ingericht en daarin zijn gegevens te vinden. Op 22 juli 1598 vinden we eerstvolgende notitie. Dan wordt een stuk grond bij de windmolen verkocht voor 10 gulden, die de kerkmeesters ontvangen tot *bediening der timmerluiden*. Tijdens de holting van 29 september 1601 besluiten de geërfden dat voor drie achtereenvolgende jaren de pachten van de vicarie voor het derde deel bestemd zullen zijn voor het herstel van de kerk. Op 21 juni 1613 zijn de kerkmeesters weer op de holting. Op hun dringend verzoek zullen percelen grond uit de Marke worden verkocht tot herstel van de toren van Zelhem.

In de Dunsborger-Hatmermarke boeken wordt Zelhem enkele keren genoemd. In 1613 twee keer voor zowel de Zelhemse als de Hengelose kerk (die ook vernield is). Maar in 1620 klagen de kerkmeesters dat zij daar weinig van hebben geprofitteerd. Is (bijna)alles naar Hengelo gegaan?

Terug naar de Zelhemmer marke. Bij de Lakhorst wordt in 1620 een per-ceel grond verkocht aan Steven to Mollencamp voor 100 dalers. De kerkmeesters doen wat ze kunnen en maken ook schulden. In 1643 klaagt Altien Schippers tenminste bij de markerichter dat zij in 1633 en 1634 denneboerden (= dennenplanken) aan de kerk heeft geleverd maar dat zij nog geen betaling heeft ontvangen.

In 1648 is de kerk nog niet hersteld. Tijdens de holting van 29 mei dat jaar zijn de predikant en de kerkmeesters aanwezig en zij dringen er zeer sterk bij de richter en de geërfden op aan, hen financieel te helpen met het herstel van de toren en de kerk. Na ampel beraad wordt besloten het voordelig saldo over 1645 te bestemmen voor het kerkherstel en in 1649 volgt een gelijk besluit. Hoe groot dat saldo, dus de bijdrage is geweest weten we niet.

Predikant en kerkmeesters komen in 1650 weer op de vergadering. Klagen dat herstel zinloos is, vanwege de schade die ontstaat door het niet afwerken van begonnen werkzaamheden. Zij dringen nu steeds sterker aan op medewerking van de marken. Het is tenslotte 1650 en de Tachtigjarige Oorlog was in 1648 voorbij, dus moet dat mogelijk zijn, zullen zij geredeneerd hebben.

Acht jaar later, op 7 juni 1658, wordt weer op dringend verzoek van de kerkmeesters min of meer het besluit genomen enige percelen grond in de marke waar niemand een belang in heeft, te verkopen. Er wordt een commissie in het leven geroepen waarin o.a. zitten burgermeester Van Haeghen (van Doetinchem) en Mons. Winckelman, die namens de Mar-ke naar die van de Dunsborger- en Halse Marke moeten om eveneens een bijdrage te vragen.

De laatste, belangrijkste fase

Het is 1661 De Marke vergadert over het herstel van de kerk.

Richter en geërfden geven opdracht aan de kerkmeesters om een be-groting te maken. Zij schrijven dat *doer timmerluyden ende metzelaers het werck sal worden besichtigd ende dat sy daervan een averslag (= rapport) doen maecten.*

Een belangrijk document is dat van 1661, aanwezig in het Oud Archief van Doetinchem. Het is het besprekingsverslag. Ook is er een tekening uit die tijd. In dit document wordt geschreven over de in de loop der tijd gebouwde, nu bijna omvallende westgevel. Er staan twee voorstellen in:

1 De gebouwde westgevel afbreken en opnieuw opbouwen.

2 De zijbeuken tot aan de toren te herstellen, zodat kerk en toren weer met elkaar worden verbonden. Dan moet wel de toren met tenminste drie meter wordt opgebouwd, zodat het dak van de kerk aan de toren kan aansluiten.

Het genomen besluit staat nergens op papier. Het feit dat de kerk en de toren weer met elkaar zijn verbonden, betekent dat het tweede plan, 500 gulden duurder, is uitgevoerd. Men gaat aan het werk. Op 18 en 19 juli worden er percelen aangewezen om te verkopen. Gelijk krijgt de richter van Zelhem opdracht zoveel wagens met paarden en voerlui aan te wijzen om stenen en kalk tot reparatie van de kerk te halen als nodig is. Waar de stenen en de kalk gehaald zijn? Het kan Doetinchem, Bronkhorst, Doesburg zijn. Hoeveel materiaal gehaald is? De boeken zwijgen erover.

Ook wordt besloten in de gehele gemeenschap voor het herstel een collecte te houden. De kerk zal omstreeks 1662 hersteld zijn geweest, zoals ook de ankers in de toren nog altijd aangeven.

Bijdrage marke

En wat hebben de Marken nu bijgedragen?

Dat weten we eerst op 22 mei 1676, ruim 14 jaar later. In ieder geval wordt tijdens die holting van 1676 de eindafrekening goedgekeurd. *Op den 6^e junij 1676 heeft de Heer Rentmr. Martijn Huijgen in qualijtjt als Merckenrichter der Zelhemse Hertemermerckt voor de heere gecomit-tierde Doctor Barken, pastoor Vos [= Zelhemse predikant], de richter Eerlich, kerkcmr. Dimmedael en kerckmr. Jan Willinck sijne rekeninghe gedaen wegens ontfanck van 26 perceelen uijt de gemeente opden 20 juli 1669 vercoft ten profite en optimmeringh van de kercke en tooren tot Zelhem beloopende de vercoopinghe de somma van 1999 daelder, den daelder ad 32 stuiver en een oortien, beloopende aen 3223 gulden 7 stuiver 12 penningen.*

Die afrekening kan alleen de periode vanaf 1660 zijn geweest. De totale bijdrage van 1572 tot 1660 weten we niet. Of het herstel van de toren, verwoest in 1674, daarbij gerekend is weten we ook niet.

De ramp in 1674

In verband met de financiële schikking in 1796 over de eigendommen van de Protestanten en de Katholieken vraagt de Gelderse Synode informatie over de kerkenfondsen en hoe men er financieel voorstaat. De notulist verhaalt dan:

In den jare 1674 stortte, door zwaar onweder, de kerktooren die destijds zeer hoog was omver, en verpletterde, over de kerk rollende, niet allen leyen, en verder dak-en houtwerk, maar zelfs bijna het gehele verwelfsel, met het gevolg, dat men, om zware onkosten goed te maken welke nodig waren tot herbouwing van de toren, en om de kerk weder in diens toestand te brengen dat er de openbare godsdienst behoorlijk in konde verricht worden, zich noodgedwongen vond enige stukken land, onder de kerk behorende te moeten vekoopen.

Is in Zelhem alleen de spits eraf gewaaid? In hoeverre is het dak toen vernield? De Zelhemse kerkelijke boeken verhalen er niets over.

Niet alleen Zelhem is slachtoffer. Ook de kerk van Acquoi is door het noodweer vernield evenals de Domkerk van Utrecht en mogelijk nog vele kerken en gebouwen.

Herstel na 1674

De Zelhemse Marke besluit al op 21 september 1674 dat zij 100 rijks-daalders zal geven voor het herstel, wanneer de Dunsborgermarke en Halse-marke dat ook doen. Dat gebeurt ook. Op 5 september 1677 wordt het overschot uit de verpondingen (=belasting) voor de wederop-bouw van de kerk bestemd.

Het kerckenrekenboeck van 1645 geeft ook weer enig inzicht. Op 25 februari 1675 verkopen kerkmeesters, predikant, richter en kerkenraad een stuk land in de Ardinckhoeck voor 77 gulden en 10 stuivers tot *repa-ratie van de Zelhemsche kercke, welke anno 1674 den 12 maj door het bestier van Godt almagtigh is omgewaaid...* staat er genoteerd. Op 14 juli 1677 een gelijk verhaal. Een stuk land aan de noordzijde van het kerkhof is verkocht aan Bette Banninck voor 300 gulden. De opbrengst van het land Het Kuijltien op 1 april 1678 is dertig daalders. Allemaal voor het herstel van de kerk.

De Classis maant in 1676 de in de Classis gelegen kerken, hun bijdragen voor de vernielde kerken binnen de Classis binnen zes weken in Zutphen te brengen. Het betekent, dat ook buiten Zelhem ook in andere plaatsen kerken schade hebben opgelopen en dat ook bij de geloofsgenoten in andere plaatsen wordt gecollecteerd.

Meer informatie geven de kerkboeken en Markeboeken niet prijs. Wanneer het kerkgebouw weer helemaal hersteld is, is onbekend.

Ets door Hendrik Spilman naar een tekening door Jan de Beijer in 1743.

Uit een reconstructietekening door architect Huistra in 1948 en foto's, weten we dat het middenschip een tongewelf had en de laatste twee kruisgewelven in de westhoek van de noorder- en zuiderbeuk vlak zijn afgetimmerd geweest. Dat kan de situatie na 1661 zijn geweest.

Onderhoud omstreeks 1800

Onderhoud van kerken is kostbaar en vraagt veel van de gemeenschap. Uit de aanwezige documenten blijkt dat vooral het leidendak veel aandacht vraagt. Al in 1700 gaan de kerkmeesters een meerjarencontract aan met leidekker Loijael uit Doesburg voor een regelmatig jaarlijks onderhoud. Het grote onderhoud vergde vroeger veel van de kerkmeesters. Nu gaan de kerkrentmeesters naar een bouwkundige. Die berekent wat nodig is. De kerkrentmeesters laten de werkzaamheden aannemen door een bouwonderneming en de zaak is gepiept. Dat was omstreeks 1801 wel anders. De kerkmeesters of kerkvoogden zoals die mannen toen genoemd werden moesten alles zelf regelen. Dat wordt goed inzichtelijk door een rekening uit 1801.

Zoals op de afbeelding hiernaast is te zien moet er kalk uit Südlohn komen. Gaan er zes paard en wagens naar Doesburg om stenen te halen. Moeten er uit Doetinchem planken komen. De lijst geeft een veelheid aan werkzaamheden weer. Voor de kerkvoogden veel werk om iedereen te vragen het werk (tegen betaling) uit te voeren.

		Gl st pe
06-05	Kar kalk van Südlohn naar Zelhem. Vracht	3-00-0
06-05	Lossen van de kalk; verteert een ½ oort jenever; samen	0-01-9
7-07	Zes wagens naar Doesburg stene halen; Weggeld en vertering	2-00-0
7-07	Marten Oortgiesen oude stenen uit de kerk en nieuwe in de kerk brengen	0-10-0
8-08	Dertien wagens en karren naar Doesburg om stenen te halen; Weggeld en vertering.	3-16-0
30-08	Drie wagens naar Doesburg stenen halen; weggeld en vert.	0-16-8
18-09	Wagen leijen van Doetinchem gehaald; weggeld en vertering	0-16-8
9-09	en 01-10 Zes wagens naar Doesburg stenen gehaald; weggeld en vertering	1-12-0
10-10	en 05-11 Zeven karren naar Doesburg estrikken en stenen halen; weggeld en vertering	0-18-0
10-10	en 18-10 Drie wagens naar Doesburg estrikken halen en een kar naar Doetinchem om leijen te halen; weggeld en vert.	0-18-0
1-01	Marten Oortgiesen, Jan Luesink, Hendrik Jan Kremer ieder 5 dagen werk om de aarde rondom de kerk van de muur te smitten [= gooien] Per dag 8 stuiver Tesamen	6-00-0
17-01	A. Bennink voor nagels en bezems	7-09-0
1-01	Hendrik Teunessen de rekening vóór arbeid aan vloeren kerk en pilaren herstellen en de ringmuur	85-04-0
27-02	Meijnert en Wellman 5 ton kalk met vracht samen	5-10-0
09-03	G. Termaat Doetinchem voor planken binnendeur toren	14-01-0
31-03	L. Verheij twee kiste met leijen	21-00-0
4-04	en 16-07 Weduwe Brands, dakpannen en L. Kamperman Doesborg voor 2650 stenen die 15-0-0 de 1000 kosten	39-15-0
20-08	11-11-1700 - 11-11-1800	14-00-0

Te weinig plaats

In 1843 is er mede dank zij de overheid, die subsidie geeft, weer groot onderhoud. Dak en muren krijgen een grote beurt. Op het dak liggen al deels pannen en dan komen er weer pannen bij omdat leien te duur zijn. Links en rechts naast de toren komen twee aanbouwen bestemd voor de gemeentelijke brandspuit en gevangenis.

In die jaren is er ook een opleving in de kerkgang. Er zijn te weinig zitplaatsen. De indeling blijft in principe gelijk; bijna alle banken worden vernieuwd zodat er meer plaatsen komen.

Monumentenzorg

Kort voor de Tweede Wereldoorlog proberen de kerkvoogden geld los te krijgen van de overheid, door bij de Rijksdienst voor Monumentenzorg aan te kloppen. Men komt kijken; vindt dat de kerk zeker een monument, en hulp zeer noodzakelijk is. Het rapport liegt er niet om. De gehele dakconstructie is bouwkundig zeer slecht. Maar ambtelijke molens draaien langzaam. Aanvragen raken zoek of worden niet behandeld en uiteindelijk is er niets gebeurd wanneer de Twee Wereldoorlog uitbreekt.

Bombardement

Het bombardement op 21 en 23 maart 1945 door de geallieerden die Zelhem op 1 april bevrijden zorgt ervoor dat de kerk zeer zwaar schade oploopt.

De geheel gestripte kerk in 1948 De opbouw begint.

Bij de herstelplannen speelt mee dat de kerkvoogden van mening zijn dat er meer zitplaatsen moeten komen. Zij denken aan een uitbreiding met een zijvleugel aan de zuidzijde. Monumentenzorg denkt er anders over en traineert de kwestie totdat de kerkenraad in 1948 besluit de uitbreiding te laten schieten. Dan kan het herstel starten. Op 17 december 1951 kan de eerste dienst in de geheel gerestaureerde kerk plaats vinden.

Restauratie 2004/2005

In 1948 zijn noodgedwongen minder goede leien gebruikt dan wenselijk. Het betekent dat het gehele leiendak na ruim vijftig jaar moet worden vervangen. Met vele andere werkzaamheden een klus van 900.000 euro, terwijl het totale herstel inclusief interieur in 1950 'slechts' 500.000 gulden vergde.. Dikke eiken balken voor het dragen van de torenspits.

De in het groen ingepakte toren tijdens de restauratie 2004/2005

HET INTERIEUR EN BANKENPLAN

De Katholieke periode

In katholieke periode, voor Zelhem is dat in ieder geval tot 1572, is er sprake van een andere gebruikscultuur voor een kerkgebouw dan nu. De kerkdeuren staan altijd open. Het is ook een plek waar begraven wordt. De kerk is dan een gebouw waarin iedereen kan inlopen om bij een altaar te bidden, te mediteren, een kaars op te steken. In de doopkapel een kind te laten dopen, een preek te horen, om dan weer weg te gaan. Het is ook een ontmoetings- en een wandelplaats, wat vooral voorkomt in de grotere stadskerken. Een zitplaats is niet direct nodig. Bij de preek verzamelt het volk zich staande rondom de prediker. Later verandert dat wel.

De Reformatie

Wat betreft het gebruik van stoelen en banken sluit de eerste fase van het protestantse kerkinterieur waarschijnlijk zonder veel verschil aan bij het rooms-katholieke uit het midden van de 16^e eeuw. Dus weinig banken. Staand luisteren of zelf een preekstoeltje meenemen. Dan volgen de banken zoveel als er nodig zijn.

De Zelhemse Lambertikerk

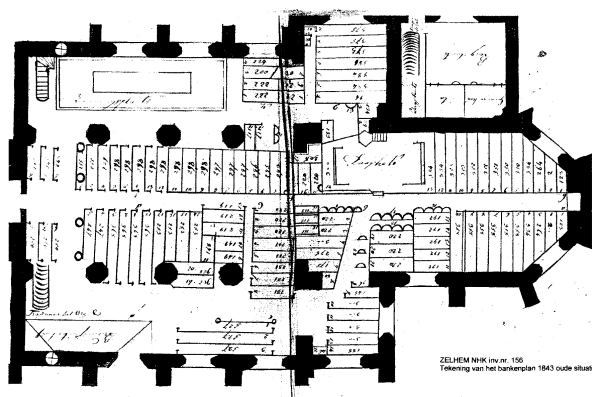
In de huidige kerk zijn niet veel tastbare herinneringen aan het rooms-katholieke verleden. De nissen in het koor zijn nog gedeeltelijk zichtbaar. Links in het koor is een sacramentshuisje ingemetseld. In de vieringpijler een steentje afkomstig van een calvariegroep. U kunt over beide uitvoerig lezen in het algemene informatieboekje over de kerk.

In 1572 is de Zelhemse kerk zwaar beschadigd. Het halve schip tussen de toren en het koor is vernietigd.

In de loop van de jaren is tegen het bestaand gebleven deel wel een westgevel gebouwd, zodat er door de toen nederduitsch gereformeerden weer gekerkt kon worden. Over de inrichting en een eventueel bankenplan van voor 1572 of na het herstel in 1662 is niets bekend.

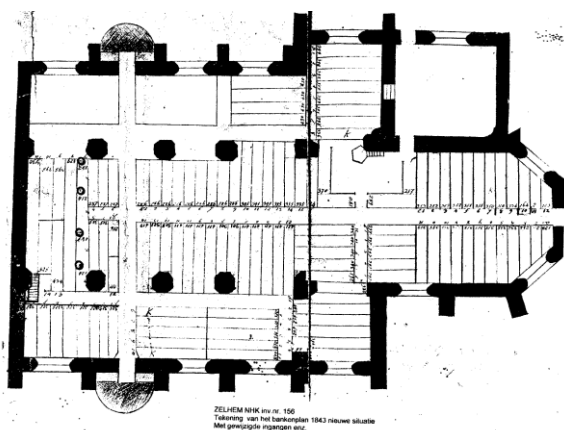
Plaatsen te weinig

Ds. Rutger van Sijll komt in 1833 naar Zelhem. Al snel begint zijn arbeid vruchten af te werpen. Er zijn te weinig zitplaatsen. Goede raad is duur. Wie de plattegrond van 1842 bekijkt ziet een veelheid aan banken. Lang en kort. Net hoe het uitkomt. Korte en scheef weglappende gangpaden en de gemeentelijke brandspuit in de zuidwesthoek van de kerk. De avondmaalstafel staat helemaal in de Noordwesthoek, onder de daar in 1817 aangebrachte zolderruimte voor de berging van het garfkoren en diaconiegraan.

De plattegrond van het bankenplan is 1842, zoals dat mogelijk al meer dan honderd jaar deze indeling heeft.

Het nieuwe bankenplan

Het nieuwe banken-plan van 1843. De indeling is in principe gelijk gebleven.

De tekening van 1843. Meer zitplaatsen door een beter gebruik maken van de ruimte. Een voor die tijd echte preekkerk. De indeling is in principe gelijk aan de oude indeling. De ingangen zijn gewijzigd. Nu in de Zuid-, Noord- en Oostgevel. De preekstoel en de dooptuin zijn op dezelfde plaats gebleven en niet vernieuwd. Er zijn dan ongeveer 650 zitplaatsen. Rechts boven de consistorie met doorgang naar de kerkruimte.

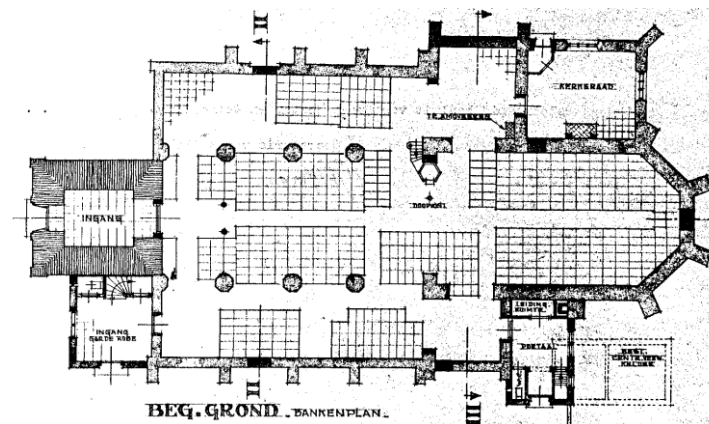
In de naamlijsten van de zitplaatseigenaren zijn ook enkele benamingen van hoeken vermeld die nu nog als aanduiding gebruikt worden. Het zijn

- > Halschehoek: Blok in de Noordkapel tot aan de preekstoel.
- > Willinckhoek: Blok in de Zuidkapel tot aan het middenpad.
- > Bakhuishoek: Blok in de Zuidbeuk tussen zuidkapel en zijingang.
- > Brandspuithoek: Blok in de Zuidbeuk bij de zuidwesthoek.

Ook het gemeentebestuur koopt een bank voor zeven personen. Het betaalt daarvoor f 280,- Het is bank vak K nr. 16 lang 3 ellen, 54 duimen voor 7 plaatsen en dat is de eerste bank achter het doophek aan de to-renzijde, achter de diakenen.

Restauratie 1948/1950

Na de restauratie van 1948/1950 is de indeling in principe weer gelijk aan die van 1843. Het betekent, dat het bankenplan sinds mogelijk de tweede helft van de zeventiende eeuw min of meer gelijk is gebleven tot 1993 toe. Het bankenplan is gericht op de preekstoel die nu iets centra-ler tegen de noordelijke triomfboog is geplaatst met een open liturgisch centrum ervoor. De beide kapellen zijn open ruimten geworden.

In 1948 in principe weer de-zelfde in-deling.

De dooptuin rond de preekstoel

De dooptuin (tuin = omheinde ruimte) is vanaf het begin van de reforma-tie hoofdkenmerk in het gereformeerde kerkinterieur. Hij vormt met de preekstoel het liturgisch centrum in de kerk. De dooptuin en de preekstoel zijn door het bombardement in maart 1945 vernietigd. Tijdens de restauratieplannen wordt over de dooptuin in het geheel niet meer gesproken. Dat is uit de tijd.

De preekstoel die in 1945 door oorlogsgeweld zware schade heeft opge-lopen, dateert zeker van midden achttiende eeuw. Met op de rand van het donkerbruine klankbord de tekst uit Jacobus 1: 21: *Ontvangt met zachtmoedigheid het Woord Gods dat in U geplant wordt hetwelk uw zielen kan zalig maken.* De zwaar beschadigde preekstoel was niet meer bruikbaar. Een gelijkend model kuip met een aangepaste voet en een nieuw klankbord is weer vele jaren het aandachtspunt in de kerk

Zitplaatsen verkopen en verhuren.

Nu kennen we het niet meer, maar tot 1945 was het heel gewoon dat iemand een zitplaats of soms wel een bank in de kerk kocht of huurde. Dan was hij / zij verzekerd van een plaats tijdens de zondagse kerkgang. Een heel gebruikelijke gang van zaken. Een kerkgebouw vraagt onder-houd en dat kost geld. Een jaarlijkse financiële bijdrage kende men niet. Men verkocht bezit zoals bijvoorbeeld een perceel grond. Een andere mogelijkheid was het verkopen of verhuren van zitplaatsen. Gesitten zei men toen. Het oudste gegeven over de verkoop van een bank vinden we in het Kerckenrekenboek. Op 8 juli 1772 wil Derk Obelink de koopbrief van een vrouwenzitplaats in de kerk van Zelhem ingeschreven hebben en die luidt (in afschrift): *Wij Willem Jolink en Dersken Entink, ehelieden bekennen bij dezen aan Derk Obelink, bouwman op Essink en Henders-ken Essink ehelieden verkofft te hebben een zitplaats in een vrouwen-bank in de kerk van Zelhem, zijnde de laatste der vrouwenbanken naast de gemeene banken van die vrouwenbanken, die agter de zitplaats der diakenen schieten na het orgel toe, voor genoemde zitplaats bekennen wij deugdelijke betaling te hebben ontvangen en daarom voor ons zelve en onze ervgenamen afstand te doen van alle regt, dat nog op die sit-plaats gehad hebben en zullen over te geven aan Derk Obelink, bouw-man op Essink en Hendersken Essink, ehelieden en der zelve erven. In waarheids oirconde hebben wij dese eigenhandig getekent.*

Essink is de boerderij Essink aan de huidige Terborgseweg 10.

De verkoop van nieuwe zitplaatsen in 1843 brengt in totaal f 2240,- op. De kosten zijn dik betaald maar veel eigendom is men 'kwijt'.

Mannen- en vrouwenbanken

De diakenen zitten in de dooptuin aan de westzijde voor de banken van het middenschip links gerekend vanaf de toren, staat in de akte. Dat is de noordzijde van het middenschip en daar zijn de vrouwenbanken! Daar is iets bijzonders mee. Kroesen en Steensma schrijven in hun boek

Het middeleeuwse dorpskerkinterieur, dat de grotere kerken als regel een toegang in de zuid- en noordzijde van het schip hebben. De zuidelijke ingang is voor de mannen en de noordelijke ingang voor de vrouwen. Zo ook de banken. De zuidelijke voor de mannen, de noordelijke voor de vrouwen. De reden? Door de vrouw was de zonde in de wereld gekomen en derhalve zat zij in de kerk ook aan de noordzijde, de kant van de duisternis en de zonde. Maar ook door de vrouw was de Verlosser in de wereld gekomen en derhalve werd het altaar voor Maria aan de noordzijde geplaatst. Zou die denkwijze van voor 1500 steeds door-gewerkt hebben in de protestantse kerken?

Predikantenbank

Wanneer in 1782 H. van der Hulst zijn einde voelt naderen, wordt in het notulenboek van de kerkenraad zijn testament overgeschreven. In de kerk heeft hij voor op het koor een bank en deze bank legateert hij aan de kerkmeesters *als de bank die voor altijd zal zijn en blijven te gebruiken voor de predikant en zijn gezin.* Dit is de oorsprong van de domineesbank op het koor, noordzijde 2de bank, die dat in principe is gebleven tot 1993, het jaar waarin het koor een open ruimte is geworden door de herinrichting.

Groen licht = plaatsen vrij

Elektra heeft in 1923/1924 intrede gedaan in Zelhem. In 1933 wordt alleen in de consistorie elektrisch licht aangelegd met als extra een lampje op de kansel. Dat lampje op de kansel zal groen licht geven wanneer de 'eigen' plaatsen voor iedereen vrij zijn.

Einde verhuur en eigendom banken in zicht?

Omstreeks 1930 beseffen de bestuurders in de NHK dat het verkopen van zitplaatsen niet meer kan. De Zelhemse kerkvoogden vinden dat ei-genlijk ook wel, maar zien er ook niet zo veel heil in. Toch gaan eigenaren hun zitplaatsen terugverkopen aan de kerkvoogden. De president-kerkvoogd schrijft erover in De Torensplits. Tot slot schrijft hij: *Het mooiste zou zijn, als alle zitplaatsen weer terug keerden in 't bezit van de kerkvoogdij, dat.wil.zeggen in 't bezit van de gehele gemeente.*

Tot 1935 worden nog regelmatig zitplaatsen verkocht.

Einde van een tijdperk, gebruikelijke situaties en daaruit ontstane problemen lossen zich vaak vanzelf op, zij het niet altijd op de prettigste wijze. De vernietiging van de kerk in maart 1945 maakt een eind aan de verkoop en de verhuur van zitplaatsen. Wel blijven er twee vrije banken voor het predikantengezin en het gemeentebestuur. De tweede bank in de noordzijde van het koor is voor het predikantengezin, een min of meer historische plaats! En het gemeentebestuur krijgt de eerste bank aan de zuidzijde van het koor.

Liturgisch Centrum anno 1993

Vanaf december 1950 tot 1993 blijft het interieur van de kerk zoals het is. Ongewijzigd!

Wel is al langere tijd behoefte aan een andere, flexibelere indeling. Na breed overleg met Ir. P de Visser wordt voorgesteld:

> Alle banken uit het koor weg.

> De vloer in de koorruimte circa 30 cm ophogen zodat een grote open ruimte ontstaat met langs de wanden banken en een liturgische tafel middenvoor, alsmede doopvont en kathedr.

> Dat alles op elkaar afgestemd in een aangepaste vormgeving.

> Het aanwezige liturgische centrum met kansel, avondmaalstafel en rieten

knopstoelen en enkele banken van het middenschip komen te vervallen en de open ruimte tussen het koor en de banken van het middenschip wordt deels voorzien van stoelen met zicht op het nieuwe liturgische centrum passend bij het meubilair in datzelfde centrum.

> De banken in de zuidbeuk maken plaats voor een open ontmoetingsruimte.

> In de noordkapel, de Halse hoek, worden weer banken geplaatst, zoals dat ook voor 1945 het geval was.

Stiltehoek

Je even kunnen terugtrekken uit de beslommingen van alle dag. Vanaf voorjaar 2005 is de kerk overdag voor iedereen toegankelijk. Er is een plekje waar iemand even kan mediteren, een kaarsje kan aansteken. Een gebed kan uitspreken.

